

ลพบุรี

ลพบุรี เป็นเมืองสำคัญเก่าแก่เมืองหนึ่งตั้งแต่สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16) เคยอยู่ใต้อำนาจมอญและขอมจนกระทั่งในตอนต้นของพุทธศตวรรษที่ 19 คนไทยจึงเริ่มมีอำนาจขึ้นในดินแดนแถบนี้ ในรัชสมัยของพระเจ้าอู่ทอง ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ลพบุรีมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวง กล่าวคือพระเจ้าอู่ทองได้โปรดให้พระรามเมศวร ราชโอรสองค์ใหญ่เสด็จมาครองเมืองลพบุรี เมื่อ พ.ศ.1893 พระรามเมศวรโปรดให้สร้างป้อม ชูดคู และสร้างกำแพงเมืองอย่างมั่นคง เมื่อพระเจ้าอู่ทองสวรรคตใน พ.ศ.1912 พระรามเมศวรต้องถวายราชบัลลังก์ให้แก่พระปิตุลาของพระองค์ ซึ่งได้ขึ้นครองราชย์พระนามว่า พระบรมราชาธิราชที่ 1 ส่วนพระรามเมศวรครองเมืองลพบุรีสืบต่อไป จนถึง พ.ศ. 1931 สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 สวรรคต พระรามเมศวรจึงเสด็จขึ้นครองราชย์ ณ กรุงศรีอยุธยาเป็นครั้งที่สอง

หลังจากนั้นมาเมืองลพบุรีได้ลดความสำคัญลงไปจนกระทั่งมาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ.2199-2231) ลพบุรีได้รับการทำนุบำรุงครั้งใหญ่ สืบเนื่องมาจากการคุกคามของชนชาติฮอลันดาที่ติดต่อค้าขายกับไทย ทำให้สมเด็จพระนารายณ์ทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยานั้นไม่สู้ปลอดภัยจากการปิดล้อมมระตมยิงของข้าศึกหากเกิดสงคราม จึงได้สร้างเมืองลพบุรีเป็นราชธานีที่สองขึ้น เพราะลพบุรีมีลักษณะทางยุทธศาสตร์เหมาะสม ในการสร้างลพบุรีขึ้นใหม่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงได้รับความช่วยเหลือจากช่างชาวฝรั่งเศสและอิตาเลียน และได้สร้างพระราชวังและป้อมปราการเป็นแนวป้องกันอย่างแข็งแรง สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ประทับอยู่ที่ลพบุรีเป็นส่วนใหญ่ และโปรดให้ทูตและชาวต่างประเทศเข้าเฝ้าพระองค์ที่เมืองนี้หลายครั้ง

สิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯแล้ว ลพบุรีก็หมดความสำคัญลง สมเด็จพระเพทราชาได้ทรงย้ายหน่วยราชการทั้งหมดกลับกรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลต่อๆ มา ก็ไม่ได้เสด็จมาประทับที่เมืองนี้อีก จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ใน พ.ศ. 2406 โปรดฯ ให้บูรณะเมืองลพบุรี ซ่อมกำแพง ป้อม และประตูพระราชวังที่ชำรุดทรุดโทรม และสร้างพระที่นั่งพิมานมงกุฏขึ้นในพระราชวังเป็นที่ประทับ และพระราชทานนามว่า “พระนารายณ์ราชนิเวศน์” ลพบุรีจึงแปรสภาพเป็นเมืองสำคัญอีกวาระหนึ่ง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลพบุรีได้รับการทำนุบำรุงอีกครั้งหนึ่งในสมัยรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม ซึ่งได้สร้างเมืองลพบุรีใหม่อันเป็นเมืองทหารอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของทางรถไฟ มีอาณาเขตกว้างขวาง ส่วนเมืองเก่านั้นอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของทางรถไฟ เมืองลพบุรีจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญทางยุทธศาสตร์เมืองหนึ่งในปัจจุบันนี้

อาณาเขต

ลพบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 153 กม. มีเนื้อที่ทั้งหมด 6,199.753 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อจังหวัดต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดจังหวัดเพชรบูรณ์ และนครสวรรค์
ทิศใต้	จดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสระบุรี
ทิศตะวันออก	จดจังหวัดนครราชสีมา และชัยภูมิ
ทิศตะวันตก	จดจังหวัดสิงห์บุรี อ่างทอง และนครสวรรค์

การปกครอง

จังหวัดลพบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 11 อำเภอ คือ อำเภอเมืองลพบุรี อำเภอโคกสำโรง อำเภอบ้านหมี่ อำเภอชัยบาดาล อำเภอท่าม่วง อำเภอพัฒนานิคม อำเภอท่าหลวง อำเภอสระโบสถ์ อำเภอโคกเจริญ กิ่งอำเภอลำสนธิ และกิ่งอำเภอหนองม่วง

การเดินทางไปจังหวัดลพบุรี

ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ สามารถเดินทางไปจังหวัด ลพบุรีได้ 2 เส้นทาง คือ

1. จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) เข้าทางอำเภอบางปะหัน ผ่าน อำเภอนครหลวง

แล้วเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 3196 ผ่านอำเภอบ้านแพรก จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเข้าสู่จังหวัดลพบุรี

2. จากกรุงเทพฯ ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 ซึ่งแยกจากทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ผ่านไปทางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อ่างทองและสิงห์บุรีจากนั้นจึงใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 311(สายสิงห์บุรี-ลพบุรี) ผ่านอำเภอท่าม่วงเข้าสู่ตัวจังหวัดลพบุรี

ทางรถโดยสาร มีรถโดยสารประจำทางออกจากสถานีขนส่งสายเหนือ ถนนกำแพงเพชร 2 ทุกวัน วันละหลายเที่ยว รายละเอียดติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ โทร. 936-3660, 936-3666

ทางรถไฟ การเดินทางโดยรถไฟ สามารถเดินทางโดยรถไฟสายเหนือ ออกจากสถานีรถไฟหัวลำโพงทุกวัน วันละหลายเที่ยว รายละเอียดติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่หน่วยบริการเดินทาง การรถไฟแห่งประเทศไทย โทร. 223-7010, 223-7020

ระยะทางจากอำเภอเมืองลพบุรีไปยังอำเภอต่างๆ

อำเภอท่าม่วง	ระยะทาง	15	กิโลเมตร
อำเภอบ้านหมี่	ระยะทาง	32	กิโลเมตร
อำเภอโคกสำโรง	ระยะทาง	35	กิโลเมตร
อำเภอพัฒนานิคม	ระยะทาง	51	กิโลเมตร
อำเภอสระโบสถ์	ระยะทาง	65	กิโลเมตร
อำเภอโคกเจริญ	ระยะทาง	77	กิโลเมตร
อำเภอท่าหลวง	ระยะทาง	83	กิโลเมตร
อำเภอชัยบาดาล	ระยะทาง	97	กิโลเมตร
กิ่งอำเภอหนองม่วง	ระยะทาง	54	กิโลเมตร
กิ่งอำเภอลำสนธิ	ระยะทาง	120	กิโลเมตร

ระยะทางจากจังหวัดลพบุรีไปยังจังหวัดใกล้เคียง

สิงห์บุรี	ระยะทาง	33	กิโลเมตร
สระบุรี	ระยะทาง	46	กิโลเมตร
อ่างทอง	ระยะทาง	67	กิโลเมตร
พระนครศรีอยุธยา	ระยะทาง	98	กิโลเมตร

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอเมือง

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตั้งอยู่กลางวงเวียนเทพสตรีใกล้ศาลากลางจังหวัดลพบุรี บริเวณหัวถนนนารายณ์มหาราช ก่อนเข้าสู่ย่านตัวเมืองอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นรูปปั้นในท่าประทับยืน มีพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงดาบ ก้าวพระบาทซ้ายออกมาข้างหน้าเล็กน้อย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกอบพิธีเปิดเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2509 ที่ฐานอนุสาวรีย์ได้จารึกข้อความว่า “สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหากษัตริย์ไทยผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่ง ทรงพระราชสมภพ ณ กรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2175 สวรรคต ณ เมืองลพบุรี เมื่อ พ.ศ. 2231 พระองค์ทรงมีพระบรมราชกฤษฎีกาเป็นอภัยอย่างยิ่ง”

ในรัชสมัยของพระองค์ วรรณคดีและศิลปะของไทย ได้เจริญถึงขีดสูงสุด มีสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง เกียรติคุณของประเทศไทยแผ่ไพศาลเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ประชาชนชาวไทย ได้ร่วมกันสร้าง และประดิษฐานอนุสาวรีย์นี้ไว้ เมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2509

สระแก้ว ตั้งอยู่กลางวงเวียนศรีสุริโยทัย หรือวงเวียนสระแก้ว ถนนนารายณ์มหาราช เป็นสระน้ำขนาดใหญ่กลางสระมีสถาปัตยกรรมรูปร่างคล้ายเทียนขนาดยักษ์ ตั้งอยู่บนพานขนาดใหญ่รอบขอบพานประดับเครื่องหมายประจำกระทรวงต่าง ๆ มีสะพานเชื่อมถึงกันโดยรอบทั้ง 4 ทิศ ที่เชิงสะพานมีคชสีห์โนท่างหนึ่งหมอบเป็นยามอยู่สะพานละ 2 ตัว

สวนสัตว์สระแก้วลพบุรี ตั้งอยู่หลังโรงพยาบาลนันทารบก สวนสัตว์แห่งนี้สร้างขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2483 สมัยที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นได้มุ่งพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองสำคัญ โดยได้ก่อสร้างสิ่งต่างๆมากมายรวมทั้งสวนสัตว์แห่งนี้ด้วย ต่อมาเมื่อสิ้นยุคสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม สวนสัตว์ก็พลอยถูกทอดทิ้งและร้างไปในที่สุด

ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ศูนย์สงครามพิเศษ ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่สวนสัตว์ได้ร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งชมรม สโมสร พ่อค้า ประชาชน ดำเนินการปรับปรุงบูรณะสวนสัตว์แห่งใหม่ ให้เป็นที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งสำหรับศึกษาหาความรู้ในเรื่องสัตว์และพืช

สวนสัตว์สระแก้วลพบุรี มีบริการรถรับ-ส่ง กว้างขวาง มีสัตว์ต่างๆหลายชนิด มีสนามเด็กเล่น ศาลาอเนกประสงค์ สำหรับจัดกิจกรรมต่างๆ มีสระน้ำสำหรับผู้ประสงค์จะลอยเรือเล่น นับเป็นสวนสัตว์ในต่างจังหวัดที่มีความสมบูรณ์พอสมควรแก่การบริการประชาชนในท้องถิ่น เปิดบริการทุกวันตั้งแต่เวลา 08.00 น.-18.00 น. ค่าผ่านประตูผู้ใหญ่ 10 บาท เด็ก 5 บาท รถยนต์ 5 บาท

พระที่นั่งไกรสรสีหราช (พระที่นั่งเย็นหรือตาดานักทะเลชุบศร) ตั้งอยู่ที่ตำบลทะเลชุบศร ห่างจากตัวเมืองไปประมาณ

4 กิโลเมตร เป็นที่ประทับอีกแห่งหนึ่งของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ เมืองลพบุรีสมเด็จพระนารายณ์ฯโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อทรงสำราญพระราชอิริยาบถ บันเทิงของชาวฝรั่งเศส กล่าวว่ เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ประพาสป่าข้างบริเวณภูเขาทางทิศตะวันออกแล้วจะกลับเข้าเสด็จประทับ ณ พระที่นั่งองค์นี้ สร้างขึ้นในปีใดในรัชกาลของพระองค์ไม่ทราบแน่ชัด แต่จากการที่พระองค์ได้ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากประเทศฝรั่งเศส ณ พระที่นั่ง ใน พ.ศ.2228 จึงเป็นหลักฐานที่แน่ชัดว่าพระที่นั่งเย็นได้สร้างก่อน พ.ศ.2228 องค์พระที่นั่งตั้งอยู่บนเกาะกลางทะเลชุบศร ซึ่งในสมัยโบราณเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ที่มีเขื่อนหินถือปูนล้อมรอบสภาพปัจจุบันเหลือแต่ผนังเครื่องบนหักพังหมดแล้ว

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม คือ เป็นพระที่นั่งชั้นเดียว มีผนังเป็นทรงจตุรมุข ตรงมุขหน้าเป็นมุขเด็จยื่นออกมา และมีสี่ัญชุกรกลางมุขเด็จสำหรับสมเด็จพระนารายณ์ฯ เสด็จออกช้มน้ำต่าง และช้มน้ำประตุทำเป็นช้มน้ำร้อนแก้ว เป็นแบบแผนที่นิยมทำกันมากในอาคารสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ

ในบริเวณพระที่นั่งเย็นมีอาคารเล็กๆ ก่อด้วยอิฐอื่นๆ อีกซึ่งทำประตุหน้าต่างเป็นแบบโค้งแหลม ซึ่งเข้าใจว่าเป็นที่พิททหารด้านหน้าและด้านหลังพระที่นั่งมีเกยทรงม้าหรือข้างด้านละแห่ง

พระที่นั่งเย็นมีความสำคัญในฐานะที่ สมเด็จพระนารายณ์ฯ ใช้เป็นสถานที่สำรวจันทรูปราคา เมื่อ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2228 และทอดพระเนตรสุริยุปราคาเมื่อ วันที่ 30 เมษายน 2231 ร่วมกับบาทหลวงเยซูอิต และบุคคลในคณะทูตชุดแรก ที่พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งประเทศฝรั่งเศสส่งมาเจริญสัมพันธไมตรีเหตุที่ได้ใช้พระที่นั่งเย็นเป็นที่สำรวจันทรูปราคา มีบันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า เป็นที่เหมาะสมควรท้องฟ้าได้ถูกด้าน และมีพื้นที่กว้างมากพอสำหรับที่จะติดตั้งเครื่องมือ ยังมีภาพการสำรวจันทรูปราคาที่พระที่นั่งเย็นซึ่งชาวฝรั่งเศสวาดไว้เป็นรูปสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงสวมลอมพอก ทรงคล้องสองยาววางบนขาตั้ง ทอดพระเนตรดวงจันทร์จากสี่ัญชุกรของพระที่นั่งเย็น และตรงเฉลียงสองข้างสี่ัญชุกรด้านหนึ่งมีขุนนางหมอบกราบอีกด้านหนึ่งมีนักดาราศาสตร์กำลังสังเกตการณ์โดยใช้กล้องสอง จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาวิชาดาราศาสตร์สมัยใหม่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ณ พระที่นั่งเย็น เมืองลพบุรีนี้เอง

ศาลพระกาฬ อยู่ใกล้สถานีรถไฟและทางด้านทิศตะวันออก พระปรางค์สามยอด ตำบลท่าหิน เป็นเทวสถานเก่าของขอม สร้างด้วยศิลาแลงเรียงซ้อนกันเป็นฐานสูง จึงเรียกกันมาแต่ก่อนอีกชื่อหนึ่งว่า “ศาลสูง” ที่ทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ทำด้วยศิลาทราย 1 แผ่น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 15 วางอยู่ติดฝาผนังวิหารหลังเล็ก ชั้นบน ณ ที่นี้ได้พบหลักศิลาจารึกแปดเหลี่ยมจารึกอักษรอมฤโบราณ

ส่วนด้านหน้าเป็นศาลที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2496 โดยสร้างทับบนรากฐานเดิมที่สร้างไว้ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชภายในวิหารประดิษฐานพระนารายณ์ยืน ทำด้วยศิลา 2 องค์

องค์เล็กเป็นแบบเทวรูปเก่าในประเทศไทย องค์ใหญ่เป็นประติมากรรมแบบลพบุรี แต่พระเศียรเดิมหายไป ภายหลังมีผู้นำพระเศียรพระพุทธรูปศิลาทรายสมัยอยุธยามาสวมต่อไว้เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป

ในบริเวณรอบศาลพระกาฬมีเนินด้วยต้นไม้ใหญ่ จึงเป็นที่อยู่อาศัยของฝูงลิงจำนวนมาก ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของจังหวัดลพบุรี มีร้านขายของที่ระลึกและอาหารสำหรับลิง ตลอดจนศาลาพักผ่อนมีถนนตัดรอบทำให้โบราณสถานมีลักษณะเป็นวงเวียน

พระปรางค์สามยอด ตั้งอยู่บนเนินดินด้านตะวันตกของทางรถไฟ ใกล้กับศาลพระกาฬ ตำบลท่าหิน มีลักษณะเป็นปรางค์เรียงต่อกัน 3 องค์ มีฉนวนทางเดินเชื่อมติดต่อกัน พระปรางค์สามยอดเป็นศิลปะเขมรแบบบายน ซึ่งมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 18 สร้างด้วยศิลาแลง หินทรายและตกแต่งลวดลายปูนปั้นที่สวยงาม ตรงช้มน้ำประตุเดิมคงมีทับหลังแต่ที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ เสาประดับกรอบประตุแกะสลักเป็นรูปฤษีนั่งชันเข่าในช้มน้ำร้อนแก้ว ซึ่งเป็นแบบเฉพาะของเสาประดับกรอบประตุศิลปะเขมรแบบบายน ปรางค์องค์กลางมีฐานแต่เดิมเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและมีเพดานไม้เขียนลวดลายเป็นดอกจันทน์สีแดง

ด้านหน้าทางทิศตะวันออกมีวิหารสร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชประดิษฐานพระพุทธรูปศิลาขนาดใหญ่ปางสมาธิที่สมบุรณ์ดี เป็นศิลปะแบบสมัยอยุธยาตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ 20

ปรางค์สามยอดนี้แต่เดิมคงเป็นเทวสถานของขอมในพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ต่อมาได้ดัดแปลงเป็นเทวสถาน โดยมีฐานคิวลึงค์ปรากฏอยู่ในองค์ปรางค์ทั้งสามปรางค์ จนกระทั่งถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ จึงได้บูรณะปฏิสังขรณ์ พระปรางค์สามยอดเป็นวัดในพุทธศาสนา แล้วสร้างพระวิหาร ก่อด้วยอิฐ ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบอยุธยาผสมแบบยุโรป ในส่วนของประตุและหน้าต่าง ภายในวิหารประดิษฐานพุทธรูป หินทรายปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยาตอนต้น ปัจจุบันยังคงประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง

เทวสถานปรางค์แขก อยู่ใกล้กับนารายณ์ราชินีเวศน์ เป็นปรางค์ก่อกด้วยอิฐมี 3 องค์ แต่ไม่มีฉนวนเชื่อมต่อกัน เหมือนปรางค์สามยอด นักโบราณคดีกำหนดว่า มีอายุราว

พุทธศตวรรษที่ 15 เพราะมีลักษณะคล้ายกับปราสาทศิลปะเขมรแบบพะโค (พ.ศ.1425-1536) เป็นปราสาทแบบเก่า ซึ่งมีประตูทางเข้าแบบโค้งแหลม ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯโปรดให้สร้างวิหารขึ้นด้านหลัง และถ้ำเก็บน้ำ ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของปราสาท

วัดมณีชลขันธ์ สร้างในสมัยรัชการที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตลาดท่าโพธิ์ มีโบราณสถานที่น่าสนใจคือ พระเจดีย์รูปทรงแปลก คือก่อเป็นเหลี่ยมสูงชะลูดขึ้นไปเหลี่ยมคล้ายกับเจดีย์เหลี่ยมสมัยเชียงแสน (ล้านนา) แต่ตรงมุมมีการย่อมุมไม้สิบสอง ทำเป็นสามชั้น มีซุ้มประตูยอดแหลมอยู่ด้านข้างทั้งสี่ด้านทุกชั้น

วัดนครโกษา อยู่ทางตอนเหนือของสถานีรถไฟลพบุรี ด้านทิศตะวันออกใกล้กับศาลพระกาฬ มีซากโบราณสถาน คือเจดีย์องค์ใหญ่สมัยทวารวดี พระปราสาทสมัยลพบุรีในราวพุทธศตวรรษที่ 17 อยู่ด้านหน้า แต่พระพุทธรูปปูนปั้นแบบอุทองบนปราสาทนั้นสร้างขึ้นภายหลัง และยังพบเทวรูปขนาดใหญ่มีร่องรอยการดัดแปลงเป็นพระพุทธรูป 2 องค์ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ เทวสถานแห่งนี้ภายหลังสร้างเป็นวัดขึ้นในสมัยอยุธยา ดังจะเห็นได้จากซากวิหารซึ่งเหลือแต่ผนัง และเสาอยู่ทางด้านหน้าและมีเป็นเจดีย์สูงก่อด้วยอิฐอยู่เบื้องหลัง คำว่า “วัดนครโกษา” มีผู้สันนิษฐานว่าเจ้าพระยาโกษาธิบดี (เหล็ก) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นผู้บูรณะจึงเรียกว่า “วัดนครโกษาปาน” ตามราชทินนามนั่นเอง

วัดสันเปาโล ตั้งอยู่บนถนนร่วมมิตร ทางเข้าวิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี เป็นวัดของพวกบาทหลวงเยซูอิต สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ปัจจุบันคงเหลือเพียงผนังด้านหนึ่งและหอดูดาว บริเวณโดยรอบมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น คำว่า “สันเปาโล” คงเพี้ยนมาจากคำว่าเซนต์ปอลหรือเซนต์เปาโล ชาวบ้านมักเรียกกันว่า “ตึกสันเปาหล่อ”

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เป็นวัดเก่าแก่และมีชื่อเสียงมากที่สุดของลพบุรีตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟลพบุรี อยู่ถัดไปทางทิศตะวันออกของพระปราสาทสามยอด วัดนี้มีมาตั้งแต่สมัยขอมมีอำนาจปกครองลพบุรีอยู่แต่ได้นับการบูรณะปฏิสังขรณ์สืบต่อมาหลายยุคหลายสมัยทำให้ศิลปกรรมที่ปรากฏเหลืออยู่จึงแตกต่างกันมาก

เมื่อเข้าไปในบริเวณวัด จะพบศาลาเปลื้องเครื่องเป็นอันดับแรก ศาลากลางเปลื้องเครื่องนี้ใช้เป็นที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินเปลื้องเครื่องทรงก่อนที่จะเข้าพิธีทางศาสนาในพระวิหารหรือพระอุโบสถ ศาลาเปลื้องเครื่องตั้งอยู่หน้าวิหารคงเหลือเพียงเสาเอนเอียงอยู่เท่านั้น ส่วนอื่นปรักหักพังไปหมดแล้ว ถัดจากศาลาเปลื้องเครื่องเป็นวิหารหลวง ซึ่งสร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ เป็นวิหารขนาดใหญ่มาก ประติมากรรมเป็นเหลี่ยมแบบไทย หน้าต่างเจาะช่องแบบโกธิคของฝรั่งเศส ภายในสร้างฐานชุกชีประดิษฐานพระพุทธรูปทางทิศใต้ของวิหารหลวงเป็นพระอุโบสถขนาดย่อม ประตูหน้าต่างเป็นแบบฝรั่งเศสทั้งหมด ห่างไปทางทิศตะวันตกของวิหารหลวงเป็นพระปราสาทองค์ใหญ่ที่สูงที่สุดในลพบุรี สร้างเป็นพุทธเจดีย์ องค์ปราสาทก่อด้วยศิลาแลงโอบปูน มีเครื่องประดับลวดลายเป็นพระพุทธรูปและพุทธประวัติ เดิมคงจะสร้างในสมัยขอมเรื่องอำนาจ แต่ได้รับการซ่อมแซมในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และสมเด็จพระนารายณ์ฯ ลวดลายจึงมีปะปนกันหลายสมัย ปราสาทองค์นี้เดิมบรรจุพระพุทธรูปไว้เป็นจำนวนมาก ที่ขึ้นชื่อคือ พระเครื่องสมัยลพบุรี เช่น พระหูยาน พระร่วง ซึ่งมีการขุดพบเป็นจำนวนมาก

วัดเสาชงทอง ตั้งอยู่บนถนนฝรั่งเศสซึ่งตัดเชื่อมระหว่างพระราชวังนารายณ์ฯ กับบ้านหลวงรับราชทูต เป็นวัดเก่าแก่เดิมแยกเป็น 2 วัด คือ วัดรวก และวัดเสาชงทอง พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เตชะคุปต์) สมุหเทศาภิบาลมณฑลอยุธยา ได้รายงานกราบทูลเสนอความเห็นต่อ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เมื่อคราวเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ในมณฑลอยุธยาว่า วัดรวกมีโบสถ์ วัดเสาชงมีวิหาร สมควรจะรวมเป็นวัดเดียวกัน ทรงดำริเห็นชอบให้รวมกันและให้เรียกชื่อว่า วัดเสาชงทอง

วัดนี้มีโบราณสถานที่ควรชม คือ พระวิหารซึ่งแต่เดิมาคงสร้างขึ้นเพื่อเป็นศาสนสถานของศาสนาอื่น เพราะจากแผนที่ของช่างชาวฝรั่งเศสทำไว้ ระบุว่าพื้นที่บริเวณนั้นเป็นที่พำนักของชาวเปอร์เซีย พระวิหารหลังนี้อาจเป็นที่ประกอบพิธีทางศาสนาอิสลามของชาวเปอร์เซียก็เป็นได้ นอกจากนั้นก็มียอดตึกคชสารหรือตึกโคระसान เป็นตึกเก่าสันนิษฐานว่าใช้เป็นที่พำนักของแขกเมืองและราชทูตต่างประเทศชาวเปอร์เซีย

บ้านหลวงรับราชทูต หรือ บ้านหลวงวิชาเยนทร์ ตั้งอยู่บนถนนวิชาเยนทร์ ห่างจากปราสาทแขกประมาณ 300 เมตรทางทิศเหนือของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทูตจากประเทศฝรั่งเศสชุดแรกที่เข้ามาเมื่อปี พ.ศ. 2228 ได้พัก ณ สถานที่แห่งนี้ จึงได้ชื่อว่าบ้านหลวงรับราชทูตและเนื่องจากสถานที่นี้เป็นที่พำนักของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ขุนนางสำคัญในสมัยนั้น ในภายหลังจึงได้ชื่อว่า “บ้านวิชาเยนทร์” อีกชื่อหนึ่ง

พื้นที่ในบริเวณบ้านหลวงรับราชทูตแบ่งออกเป็น 3 ส่วนสังเกตได้จากประตูเข้าด้านหน้า ซึ่งสร้างไว้สำหรับเป็นทางเข้าออก

แต่ละส่วน คือ ส่วนทิศตะวันตก ส่วนกลาง และส่วนทางทิศตะวันออก ส่วนทิศตะวันตก เป็นกลุ่มอาคาร ได้แก่ ตึก 2 ชั้น หลังใหญ่ก่อด้วยอิฐ และอาคารชั้นเดียว แคบยาว ชุ่มประตูทางเข้า เป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม

ส่วนกลาง มีอาคารที่สำคัญ คือ ฐานของสิ่งก่อสร้าง ซึ่งเข้าใจว่าเป็นหอรบะฆังและโบสถ์คริสต์ศาสนา ซึ่งอยู่ทางด้านหลัง ชุ่มประตูทางเข้าเป็นรูปจั่ว

ส่วนทิศตะวันออก ได้แก่ กลุ่มอาคารใหญ่ 2 ชั้น มีบันไดขึ้นทางด้านหน้าเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม ชุ่มประตูทางเข้ามีลักษณะเช่นเดียวกับทางทิศตะวันตก

ลักษณะของสถาปัตยกรรมในบ้านหลวง รับราชทูตบางหลัง เป็นแบบยุโรปอย่างแท้จริง โดยเฉพาะอาคารใหญ่ทางทิศตะวันออก ก่ออิฐถือปูนสูง 2 ชั้น หน้าต่างและชุ่มประตูแสดงให้เห็นลักษณะศิลปะตะวันตกแบบเรอเนสซองส์ ซึ่งเจริญแพร่หลายในระยะเวลาเดียวกัน และที่สำคัญอีก คือ อาคารที่เป็นโบสถ์คริสต์ศาสนา ผังและแบบของโบสถ์เป็นแบบยุโรป มีชุ่มประตูหน้าต่างเป็นชุ่มเรือนแก้ว มีเสาปลายเป็นรูปกลีบบัวยาว ซึ่งเป็นศิลปะแห่งไทย โบสถ์เหล่านี้ถือกันว่าเป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาหลังแรกในโลกที่ตกแต่งด้วยลักษณะของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนา

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ เป็นพระราชวังสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2290 เพื่อใช้เป็นที่ประทับ ณ เมืองลพบุรี แบ่งเป็นเขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน กำแพงพระราชวังก่อด้วยอิฐถือปูนมีใบเสมาเรียงรายบนสันกำแพง มีชุ่มประตูทั้งหมด 11 ประตู ช่องประตูทางเข้าโค้งแหลม หลังคาประตูเป็นทรงจตุรมุข ตรงจั่วชุ่มประตูตกแต่งลายกระจังปูนปั้นที่วิวัฒนาการมาจากดอกบัว ที่ชุ่มประตูและกำแพงพระราชฐานชั้นกลางและชั้นในมีช่องเล็ก ๆ เจาะเป็นรูปโค้งแหลมคล้ายบัวเรียงเป็นแถวสำหรับวางตะเกียง ประมาณ 2,000 ช่อง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) โปรดเกล้าฯ ให้ซ่อมแซมขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ.2399 เพื่อให้เป็นราชธานีชั้นใน และพระราชทานชื่อว่า “พระนารายณ์ราชนิเวศน์” ซึ่งสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ พระที่นั่งและตึกซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญมหาปราสาท เป็นพระที่นั่งศิลปกรรมแบบไทยและฝรั่งเศสผสมกัน เดิมเป็นท้องพระโรงมียอดแหลมทรงมณฑป ตรงกลางท้องพระโรงมีสีหบัญชรเป็นที่เสด็จออกเพื่อทรงมีพระราชปฏิสันถารกับผู้เข้าเฝ้าผาผนังประดับด้วยกระจกเงา ซึ่งนำมาจากประเทศฝรั่งเศส ประตูและหน้าต่างท้องพระโรงซึ่งอยู่ด้านหน้าทำเป็นโค้งแหลม ส่วนตัวมณฑปซึ่งอยู่ด้านหลังทำประตูหน้าต่างเป็นชุ่มแบบไทย คือ ชุ่มเรือนแก้วฐานสิงห์ ผนังด้านนอกพระที่นั่งตรงมณฑปชั้นล่างเจาะเป็นช่องโค้งแหลมไว้สำหรับวางตะเกียง ซึ่งจะเห็นได้อีก

เป็นจำนวนมากตามชุ่ม ประตู และกำแพงของพระราชวัง สมเด็จพระนารายณ์เคยเสด็จออกรับคณะราชทูตฝรั่งเศส เซอวาเลีย เดอ โชมองต์ ที่พระที่นั่งองค์นี้ในปี พ.ศ. 2228 ด้วย

พระที่นั่งจันทรพิศาล สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2208 เป็นที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์ฯ ที่สร้างทับลงไปบนรากฐานเดิมของพระที่นั่งซึ่งพระราเมศวรโอรสรองคิโหยงของพระเจ้าอู่ทอง ได้ทรงสร้างเมื่อครั้งครองเมืองลพบุรี พระที่นั่งองค์นี้เป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยแท้ ด้านหน้ามีมุขเด็จ ภายหลังเมื่อได้สร้างพระที่นั่งสุทธาสวรรค์ขึ้น สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงย้ายไปประทับที่พระที่นั่งองค์ใหม่ และโปรดให้ใช้พระที่นั่งจันทรพิศาลเป็นที่ออกขุนนาง ซึ่งตรงกับบันทึกของชาวฝรั่งเศสว่าเป็นหอประชุมองคมนตรี ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงบูรณะพระที่นั่งองค์นี้ตามแบบของเดิม ปัจจุบันใช้จัดแสดงเรื่องราวพระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและงานประณีตศิลป์สมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์

พระที่นั่งสุทธาสวรรค์ เป็นที่ประทับส่วนพระองค์ของสมเด็จพระนารายณ์สมเด็จพระนารายณ์ฯ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน บันทึกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า พระที่นั่งองค์นี้ตั้งอยู่ในพระราชอุทยานที่ร่มรื่น ทรงปลูกพรรณไม้ต่างๆ ด้วยพระองค์เอง หลังคาพระที่นั่งมุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลือง ที่มุมทั้งสี่มีสระน้ำใหญ่สี่สระ เป็นที่ทรงสนานของพระเจ้าแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ สวรรคต ณ พระที่นั่งองค์นี้ใน พ.ศ.2231

ตึกพระเจ้าเหา ตั้งอยู่ทางด้านใต้ของเขตพระราชฐานชั้นนอก ตึกหลังนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะสถาปัตยกรรมสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้อย่างชัดเจนมาก เป็นตึกที่สร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง 10 เมตร ยาว 20 เมตร ยกพื้นสูงขึ้นไปประมาณ 1 เมตร ตัวตึกเป็นรูปทรงไทย ฐานก่อด้วยศิลาแลงและจึงก่ออิฐขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง ปัจจุบันเหลือแต่ผนังประตูหน้าต่างทำเป็นชุ่มเรือนแก้วฐานสิงห์ ปัจจุบันคงปรากฏลายให้เห็นอยู่ด้วยเหตุว่าภายในตึกมีฐานชุกชีปรากฏให้เห็นอยู่และชาวฝรั่งเศสได้ระบุว่า เป็นวัด จึงสันนิษฐานว่าเป็นหอพระประจำพระราชวังตึกพระเจ้าเหาหรือ “พระเจ้าเหา” (เหา=ท้องฟ้า-ภาษาไทยโบราณ) ในตอนปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ พระเทพราชา และ

ขุนหลวงสรศักดิ์ใช้ตีกพระเจ้าเหาเป็นที่นัดแนะประชุมขุนนาง และทหารเพื่อแย่งชิงราชสมบัติขณะที่สมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงพระประชวรหนัก

ตึกรับรองคณะทูตต่างประเทศ ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นนอก บันฑิกของชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า ตึกหลังนี้อยู่กลางอุทยานซึ่งแบ่งเป็นช่องสี่เหลี่ยมจัตุรัส รอบตึกมีคูน้ำล้อมรอบ ภายในคูน้ำมีน้ำพุเรียงรายได้ระยะยาว 20 แห่ง สมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้พระราชทานเลี้ยงแก่คณะทูตจากประเทศฝรั่งเศส ณ สถานที่นี้ใน พ.ศ. 2228 และ พ.ศ. 2230

พระคลังศุภรัตน์ (หมู่ตึกสิบสองห้องพระคลัง) เป็นหมู่ตึกตั้งอยู่ระหว่างถังเก็บน้ำประปาและตึกซึ่งใช้เป็นสถานที่พระราชทานเลี้ยงชาวต่างประเทศ สร้างขึ้นอย่างมีระเบียบด้วยอิฐเป็น 2 แถวยาวเรียงชิดติดกัน อาคารมีลักษณะค่อนข้างทึบ มีถนนผ่ากลาง มีจำนวนรวม 12 หลัง เข้าใจว่าเป็นคลังเพื่อเก็บสินค้าหรือเก็บสิ่งของเพื่อใช้ในราชการ

อ่างซับเหล็ก หรืออ่างซับเหล็กหรือถังเก็บน้ำ อยู่ในเขตตำบลนิคมสร้างตนเองห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางทิศตะวันออกประมาณ 16 กิโลเมตร

อ่างซับเหล็กเป็นอ่างเก็บน้ำธรรมชาติที่มีมาแต่โบราณ ในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ ทรงโปรดให้ช่างชาวฝรั่งเศสและชาวอิตาเลียนเป็นผู้วางท่อส่งน้ำจากอ่างซับเหล็กนำมาใช้ในเขตพระราชฐาน

อ่างซับเหล็กมีเนื้อที่ประมาณ 1,760 ไร่ เมื่อปี พ.ศ. 2497 สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ให้สร้างเขื่อนดินกั้นน้ำเพื่อเก็บน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 จังหวัดลพบุรีได้ปรับปรุงอ่างซับเหล็กให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยทำถนนรอบอ่างเก็บน้ำ ปลูกต้นไม้และสร้างศาลาพักร้อน

โรงช้างหลวง ตั้งเรียงรายเป็นแถวชิดริมกำแพงเขตพระราชฐานชั้นนอกด้านในสุด โรงช้างส่วนใหญ่ปรักหักพังเหลือแต่ฐานปรากฏให้เห็นประมาณ 10 โรง ช้างที่ยืนโรงในพระราชวัง คงเป็นช้างหลวงหรือช้างสำคัญ สำหรับใช้เป็นพาหนะของสมเด็จพระนารายณ์ฯ เจ้านายหรือขุนนางชั้นผู้ใหญ่

พระที่นั่งและตึกซึ่งสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฏ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้สร้างหมู่พระที่นั่งองค์นี้ขึ้นใน พ.ศ. 2405 ประกอบด้วยพระที่นั่งต่างๆ คือ มุขด้านซ้ายมือ พระที่นั่งอักษรศาสตราคมเป็นที่ทรงพระอักษร มุขด้านขวามือคือพระที่นั่งไชยศาสตรากร เป็นที่เก็บอาวุธ พระที่นั่งองค์ขวางตรงกลางคือพระที่นั่งวิสุทธิวินิจฉัย ใช้เป็นที่องพระโรงเสด็จออกว่าราชการ ด้านหลังสุดเป็นอาคารสูง 3 ชั้น คือ พระที่นั่งพิมานมงกุฏเป็นที่ประทับส่วนพระองค์

หมู่ตึกพระประเทียบ ตั้งอยู่บริเวณหลังพระที่นั่งพิมานมงกุฏ ซึ่งเป็นเขตพระราชฐานฝ่ายใน ก่อด้วยอิฐถือปูนสูง 2 ชั้น เรียงรายอยู่ 8 หลัง สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักของข้าราชการฝ่ายใน

ทิมดาบหรือที่พักของทหารรักษาการณ์ เมื่อเดินผ่านประตูทางเข้าเขตพระราชฐานชั้นกลาง ช่างประตูทั้งสองด้านตรงบริเวณสนามหญ้าจะแลเห็น ศาลาโถงข้างละหลัง นั่นคือตึกซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นที่พักของทหารรักษาการณ์ในเขตพระราชวัง

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ได้มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นในพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ นับเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งที่ 3 ที่ได้ตั้งขึ้นในประเทศไทย แห่งแรกนั้นคือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร แห่งที่ 2 คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจันทรเกษม พระนครศรีอยุธยา แห่งที่ 3 คือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ ลพบุรี ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2466

อาคารจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ จัดแบ่งออกเป็นห้องต่าง ๆ ดังนี้

ห้องพระที่นั่งจันทรพิศาล เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมแบบทรงไทย จัดแสดงเรื่องประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และพระราชประวัติของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ห้องหมู่พระที่นั่งพิมานมงกุฏ เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมผสมแบบตะวันตก จัดแสดงเรื่องสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จัดแสดงหลักฐานโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่พบจากแหล่งโบราณคดี ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณภาคกลางของประเทศไทยและแหล่งโบราณคดี จังหวัดลพบุรี โครงกระดูกมนุษย์ ภาชนะดินเผา เตาดินเผา เครื่องมือเครื่องใช้ทำจากโลหะ ภาชนะสำริด เครื่องประดับทำจากหินและเปลือกหอย เป็นต้น

ห้องภาคกลางประเทศไทย พ.ศ.800-1500 รัชชธิพล วัฒนธรรมของอินเดียที่เรียกว่า สมัยทวารวดี จัดแสดงเรื่องการเมือง การตั้งถิ่นฐาน เทคโนโลยีและการดำเนินชีวิต อักษร ภาษา ศาสนสถาน ศาสนาและความเชื่อถือ หลักฐานที่พบได้แก่ พระพุทธรูป พระพิมพ์ดินเผา เหรียญตราประทับดินเผา จารึกภาษาบาลี สันสกฤต และรูปเคารพต่าง ๆ

ห้องอิทธิพลศิลปะเขมร-ลพบุรี ที่พบในภาคกลางของประเทศไทย อายุราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 จัดแสดงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีสมัยชนชาติขอมแผ่อิทธิพลเข้าปกครองเมืองลพบุรี และบริเวณภาคกลางของประเทศไทย ได้แก่

ทับหลัง พระพุทธรูปปางนาคปรก พระพุทธรูปปางประทายอภัย เป็นต้น

ห้องประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทย ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12-18 ศิลปกรรมที่พบตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย ได้แก่พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระพิมพ์ และพระพุทธรูปสำริดสมัยต่าง ๆ

ห้องประวัติศาสตร์ศิลปกรรมสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18-24 ได้แก่ พระพุทธรูป เครื่องถ้วย เงินตรา อาวุธ เครื่องเงิน เครื่องทอง และชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมปูนปั้น และไม้แกะสลักต่าง ๆ

ห้องศิลปะร่วมสมัย จัดแสดงภาพเขียนและภาพพิมพ์ ศิลปะร่วมสมัยของศิลปินไทย

ห้องประวัติศาสตร์ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและพระราชประวัติของสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ซึ่งโปรดฯ ให้และสร้างพระราชวัง ณ เมืองลพบุรี เมื่อ พ.ศ.2399 ได้แก่ ภาพพระสาทิสลักษณ์ ฉลองพระองค์ เครื่องใช้ แทนบรรทม เหยียดทอง และจานชามมีสัญลักษณ์มีรูปมงกุฎ ตราประจำพระองค์ เป็นต้น

ห้องหมู่เด็กพระประเทียบ เป็นอาคารลักษณะสถาปัตยกรรมผสมแบบตะวันตก จัดแสดงเรื่องชีวิตไทยภาคกลาง การดำรงชีวิตที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ประกอบอาชีพประมง การเกษตร และศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของคนไทยในภาคกลาง โดยเฉพาะจังหวัดลพบุรีที่ใช้ในอดีตจวบจนปัจจุบัน

นอกจากนี้ทางพิพิธภัณฑ์ฯ ยังมีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมให้ชมกันเป็นครั้งคราว

การเข้าชม พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 8.30 - 16.30 น. หยุดวันจันทร์ วันอังคารและวันหยุดนักขัตฤกษ์ การเข้าชมผู้เข้าชมจะต้องเสียค่าเข้าชม ชาวไทยคนละ 10 บาท ชาวต่างประเทศ 30 บาท สำหรับนักเรียน นักศึกษาและพระภิกษุ สามเณรไม่ต้องเสียค่าเข้าชม ติดต่อขอรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ถนนสระบุรี-ธำมรงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000 โทร. (036) 411458

หมู่บ้านดินสอพอง(ทำดินสอพอง)อยู่ที่บ้านหินสองก้อน ตำบลถนนใหญ่ ใช้เส้นทางไปอำเภอบ้านหมี่ข้ามสะพาน 6 แล้วเลี้ยวซ้ายเลียบคลองชลประทาน เป็นหมู่บ้านที่มีการทำดินสอพองกันแทบทุกครัวเรือน และบริเวณนั้นจะมีดินสีขาว เรียกว่า "ดินมาร์ล" ซึ่งเป็นดินที่มีคุณสมบัติเฉพาะสำหรับการทำดินสอพอง

วัดยาง ณ รังสี และพิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้าน ตั้งอยู่หมู่ 2 ตำบลตะลุง อำเภอเมืองลพบุรี ริมฝั่งแม่น้ำลพบุรีด้านตะวันตก ด้านหน้าติดทางหลวงสายลพบุรี-บางปะหัน อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 9 กิโลเมตร เดิมเรียกว่า วัดพญาปาง เนื่องจากภายในบริเวณวัดมีต้นยางยักษ์ใหญ่ตระหง่านเป็นสัญลักษณ์

ท่ามกลางดงต้นยาง สันนิษฐานกันว่าเดิมเป็นวัดโบราณอยู่กลางป่า น่าจะมีอายุตั้งแต่สมัยละโว้ เพราะมีประติมากรรมหินทราย ประติมากรรมอยู่ภายในพระอุโบสถของวัด คือ พระพุทธรูปปางนาคปรก 2 องค์ พระพุทธรูปปางมารวิชัย 1 องค์ และพระพุทธรูปปางสมาธิ 1 องค์ เป็นเนื้อหินทรายและหินหนุมาน (หินสีเขียว) รูปทรงเป็นแบบสมัยของเรื่องอำนาจ ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่และเปลี่ยนชื่อใหม่ถึง 2 ครั้ง เดิมเป็นวัดยางศรีสุธรรมาราม แล้วเปลี่ยนเป็นวัดยาง ณ รังสี จนถึงปัจจุบัน

พิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้าน ตั้งอยู่ที่ศาลากลางเปรี๊ญไม้ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2470 ตั้งอยู่ริมแม่น้ำลพบุรี เป็นสถาปัตยกรรมแบบศาลาวัดในชนบทของภาคกลางในประเทศไทย ซึ่งนับวันจะหาได้ยาก ต่อมาได้มีการบูรณะซ่อมแซมแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2531 โครงการพิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้านจึงได้เกิดขึ้น และนับเป็นพิพิธภัณฑ์เรือพื้นบ้านแห่งแรกของประเทศไทย

วัดตองปุ หลังโรงเรียนพิบูลวิทยาลัย ตำบลทะเลชุบศร เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญวัดหนึ่ง ในอดีตเคยเป็นที่ชุมนุมกองทัพอไทย ในวัดตองปุนี้มีโบราณสถานและโบราณวัตถุที่น่าสนใจหลายอย่าง เช่น พระอุโบสถ วิหาร หอไตร คลัง และหอรบขัง ล้วนเป็นสถาปัตยกรรมในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ภายในพระวิหารมีจิตรกรรมฝาผนังเขียนรอบทั้งสี่ด้านล้วนเป็นภาพที่หาดูได้ยาก นอกจากนี้ยังมีเจดีย์ลักษณะคล้ายกับเจดีย์หลวงพ้อแสง วัดมณีชลขันธ์แต่มีขนาดเล็กกว่า และสัดส่วนงดงาม

วัดสิริจันทรนิมิตรวรวิหาร (วัดเขาพระงาม) ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดลพบุรีไปทางทิศเหนือตามถนนพหลโยธินไปประมาณ 12 กิโลเมตร อยู่ในเขตตำบลเขาพระงาม วัดเขาพระงามนี้เดิมเป็นวัดร้าง สร้างมาแต่เมื่อใดไม่มีปรากฏ ต่อมาในปี พ.ศ.2455 พระอุมาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร สิริจันโท) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส กรุงเทพฯ กับพระสงฆ์อีกรูปได้จุดธูปมาพักที่วัดนี้ เห็นว่ามีภูมิประเทศดี จึงได้สร้างพระพุทธรูปที่มีหน้าตักกว้าง 11 วา สูงจากหน้าตักถึงยอดพระเศียร 18 วา เส้นพระศกทำด้วยไทรกระเทียม เมื่อสร้างเสร็จได้ถวายพระนามว่า พระพุทธนฤมิตรมัยมพุทธกาล ครั้นภายหลังซ่อมเมื่อปี พ.ศ.2469 จึงเปลี่ยนนามใหม่ว่า "พระพุทธปฏิภาคมัธยมพุทธกาล"

บริเวณวัดมีกิจกรรมที่กำลังเป็นที่สนใจของคนทั่วไปคือ การขายพลอยสีต่างๆที่เจียรไนจากหินควอทซ์ซึ่งขุดได้จากบริเวณ เขาพระงาม เรียกว่า “เพชรพระงาม” ราคาพอสมควรที่นักท่องเที่ยวทุกระดับจะซื้อเป็นของที่ระลึกได้ ปัจจุบันมีแผงขายเพชรพระงาม ตั้งอยู่บริเวณลานหน้าวัด

วัดเวฬุวัน (วัดเขาจีนแล) อยู่ในหุบเขาจีนแล ตำบลนิคมสร้างตนเอง อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดลพบุรีประมาณ 18 กิโลเมตร ทางเข้าเป็นถนนลาดยางสภาพดี

เดิมบริเวณที่ตั้งวัดนี้เป็นป่าทึบเต็มไปด้วยต้นไผ่ พระครูอุบาลี ธรรมมาจารย์ (หลวงพ่อสี) ได้จุดธูปมาตั้งที่นี้ เห็นภูมิประเทศเหมาะสมจึงได้ตั้งสำนักสงฆ์ขึ้น

วัดเขาจีนแลเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ สถานที่ร่มรื่น มีภูเขาล้อมรอบสี่ด้าน เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ 2 องค์ คือ พระพุทธรูปใหญ่ที่หลวงพ่อสีสร้าง และพระพุทธรูปที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงสร้างประดิษฐานอยู่บนยอดเขา มีโบสถ์รูปทรงแปลก จั๋วเป็นขั้มกุกุแบบอินเดีย รวมถึงหอสุมุดและสำนักชี

วัดสุวรรณคีรีปฏิภม (วัดเขาตะกร้า) ตั้งอยู่เลยอ่างซับเหล็กเข้าไปมีถนนโรยกรวดเข้าไปถึงวัด ใกล้กับวัดเวฬุวัน ตำบลนิคมสร้างตนเอง สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2501 โดยหลวงพ่อบุญเหลือ ปกาไส เป็นวัดที่สร้างกุฏิและวิหารเกาะกับภูเขา มีเจดีย์สร้างใหม่ องค์หนึ่งลักษณะงดงามดี วัดนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนนิยมไปสักการะศพหลวงพ่อบุญเหลือ ซึ่งมรณภาพไปตั้งแต่ พ.ศ.2517 เก็บไว้ในหีบแก้วแต่ไม่เนาเปื่อยเพียงแต่แห้งไป

บ้านท่ากระยาง (หล่อรูปโลหะและดินสอพอง) อยู่ในเขตอำเภอเมืองลพบุรี หลังวัดตองบุ เดิมเป็นหมู่บ้านช่างหล่อ มีอาชีพหล่อพระพุทธรูปด้วยโลหะ ต่อมาเริ่มหล่อรูปโลหะอื่นๆ เป็นประเภท ของที่ระลึกและเลียนแบบของเก่าด้วย เช่น รูปสัตว์ประจำปีนักษัตริย์ รูปหนุมาน เทวรูปพระกาฬ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการทำดินสอพองเม็ดเล็กแบบเก่าอีกด้วย

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ภายในบริเวณสถาบันราชภัฏเทพสตรีลพบุรี มีหน้าที่ทะนุบำรุงส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเปิดศูนย์วัฒนธรรมนี้เมื่อวันที่

18 ตุลาคม 2524 ภายในหอวัฒนธรรมได้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับจังหวัดลพบุรีหลายด้าน เช่น แผนที่จังหวัด ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน แผนที่ทางภาษา นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมและจัดแสดงเอกสารโบราณที่พบในจังหวัดอีกด้วย

สถานที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอบ้านหมี่

วัดเขาวงกต ตั้งอยู่ที่เชิงเขาสนามแจง ตำบลสนามแจง ห่างจากตัวอำเภอบ้านหมี่ ประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นวัดที่อยู่ในวงล้อมของภูเขาสามด้าน บริเวณกว้างขวางถึง 30 ไร่ บนไหล่เขา ด้านทิศตะวันตกมีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ ถัดลงมามีศาลาเก็บศพหลวงพ่อเจริญ ดิสงส์วินโดน อดีตเจ้าอาวาส ซึ่งมรณภาพไปแล้วตั้งแต่ พ.ศ.2506 แต่ศพไม่เนาเปื่อย หน้าวัดมีเจดีย์สร้างอยู่บนเรือสำเภา อนุสรณ์ของหลวงพ่อกษัตริย์สร้างวัดนี้

สิ่งที่น่าสนใจมากคือ ถ้ำค้างคาว ซึ่งอยู่บนไหล่เขาเหนือพระอุโบสถ นับว่าเป็นถ้ำค้างคาวที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดลพบุรี ภายในถ้ำมีค้างคาวนับล้านๆตัว ร่ายได้จากค้างคาวที่เข้าวัดแต่ละปีเป็นเงินหลายหมื่นบาท ทุกวันตั้งแต่เวลาประมาณ 18.30 น. ค้างคาวจะพากันบินออกจากปากถ้ำไปหากิน ยาวเป็นสาย คล้ายควันไฟ การบินออกหากินนี้จะติดต่อกันไปไม่หยุดจนกระทั่งถึงเวลาประมาณ 22.00 น. และจะเริ่มกลับเข้าถ้ำตั้งแต่เวลาประมาณ 03.00 น. จนถึงประมาณ 06.00 น. จึงจะหมด

วัดธรรมิการาม หรือวัดค้างคาว ตั้งอยู่ริมลำน้ำบางฝั่งตะวันตก ตำบลบางขาม

เหตุที่ชื่อวัดค้างคาวเพราะว่าเดิมมีค้างคาวอาศัยอยู่มาก ปัจจุบันไม่มีแล้ว และได้เปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดธรรมิการาม” เป็นวัดเก่าแก่อยู่ริมฝั่งคลองในหมู่บ้านร่มรื่น สามารถเข้าได้ 2 ทาง ทางรถเข้าได้จากบริเวณใกล้ทางเข้าวัดไธย (อำเภอท่าเรือ) ทางเท้าเข้าผ่านหมู่บ้านเดินข้ามสะพานไม้เข้าไป ซึ่งบรรยากาศดีมาก ในวัดมีวิหารเก่า มีจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างพื้นบ้าน ศาลาการเปรียญ และศาลาท่าน้ำมีลวดลายฉลุไม้ประดับและสิ่งที่น่าสนใจของวัดนี้คือ มีภาพเขียนที่ผนังโบสถ์ ซึ่งเป็นภาพเขียนเรื่องพุทธประวัติทั้ง 4 ด้าน ลักษณะของภาพเขียนมีลักษณะแบบตะวันตกเข้ามาปนบ้างแล้ว เช่นการแรงงาต้นไม้ และอื่นๆ เป็นภาพเขียนในสมัยรัชกาลที่ 4 ฝีมือช่างพื้นบ้าน แต่มากกว่าที่วิหาร

วัดกัทสิพนาราม หรือวัดบ้านกล้วย อยู่ห่างจากตลาดบ้านหมี่ ตามถนนสายบ้านหมี่โคกคำโอง ประมาณ 2 กิโลเมตร อยู่ในเขตตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่

เดิมชื่อว่า “วัดบ้านกล้วย” ต่อมาวัดนี้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดกัทสิพนาราม” สิ่งที่นาสนใจของวัดนี้ คือ มีพระอุโบสถขนาดใหญ่แบบจตุรมุขที่สวยงาม เป็นวัดสำคัญของชุมชนชาวไทยพวน อำเภอบ้านหมี่ นอกจากโบสถ์ทรงจตุรมุขซึ่งสร้างใหม่แล้ว ยังมีวิหารเก่าแก่หลังเล็กและเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง

รูปทรงงดงามทั้งสองสิ่ง ศาลาการเปรียญมีลวดลายฉลุไม้ ตกแต่งสวยงาม ภายในมีธรรมาสน์เก่าและประดับเครื่องแทน เป็นพุทธบูชาแบบของชาวไทยพวน คือ “ธง่วน” หลายพวง

วัดเชียงงา ตั้งอยู่เหนือตัวตลาดบ้านหมี่ขึ้นไปเล็กน้อย ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ วัดนี้คาดว่าคงจะสร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งที่ ชาวพวนได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่ตำบลนี้ สถานที่ที่น่าสนใจ ของวัดนี้คือเจดีย์เก่าองค์หนึ่ง ซึ่งลักษณะคล้ายกับเจดีย์ทางภาคเหนือ ของไทย คือ มีฐานย่อมุมซ้อนหลายชั้น องค์ระฆังเล็กสั้นแค้ มีลวดลายรัดกรอบของระฆัง ไม่มีบัลลังก์ ปลียอดรูปดอกบัว ทรงผอมสูง บนยอดสุดปักฉัตรโลหะปิดทองฉลุลาย เจดีย์ทรงมอญ ทั่วไป ฐานจะแผ่กว้างทรงแค้ แต่เจดีย์ที่วัดเชียงงานี้ทรงชะลูดสูง ดูแปลกตา

บ้านกล้วย (ทอผ้ามัดหมี่) ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านกล้วย อำเภอบ้านหมี่ ห่างจากตลาดบ้านหมี่เข้าไปตามถนนสายบ้านหมี่ โคกสำโรง ประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นชุมชนชาวไทยพวน ตั้งขึ้นเมื่อ ประมาณ 135 ปีมาแล้ว

บ้านกล้วยเป็นหมู่บ้านธรรมดา แต่ตามครัวเรือนแต่ละหลัง โดยเฉพาะหมู่ที่ 1 จะมีการทอผ้ามัดหมี่กันเป็นจำนวนมาก ผ้ามัดหมี่ของบ้านกล้วยทอด้วยฝ้ายและมีลวดลายละเอียดงดงาม ต่างกับมัดหมี่ของอีสานที่มีมัดหมี่ฝ้าย จะทำลวดลายใหญ่ๆห่างๆ นอกจากผ้ามัดหมี่แล้วยังมีการทอผ้าขาวม้าคุณภาพดี ที่มีลวดลาย เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหมี่ คือ ลายได้ปลาไหล นอกจากนั้นถัดไป ที่หมู่บ้านชาวพวน ตำบลบางพึ่งยังมีการทอผ้าชนิดอีกด้วย

ตัวอำเภอบ้านหมี่ (เจียรระโนพลอย) อยู่ห่างจาก อำเภอเมืองลพบุรีไปประมาณ 28 กิโลเมตร คำว่า “หมี่” หมายถึง การมัดเส้นไหมเป็นเปลาะเพื่อย้อมสี ในเปลาะหนึ่งๆ ให้หลากสีกัน เพราะราษฎรในหมู่บ้านละแวกนั้นถนัดในการทอผ้าชนิดนี้ คือผ้ามัดหมี่ คนส่วนใหญ่ของอำเภอบ้านหมี่เป็นไทยพวน ที่อพยพมาจากหัวพันทั้งห้าทั้งหกในประเทศลาวเมื่อประมาณ 135 ปีมาแล้ว ได้นำเอาชื่อบ้านเดิมคือ “บ้านหมี่” มาใช้เป็นชื่อบ้าน ที่ตั้งหลักแหล่งใหม่นี้ด้วย

ป่าไม้ขึ้นลับซับซ้อนเต็มไปหมด บางแห่งจะเป็นที่ลาด บางแห่ง จะเป็นที่ชัน เมื่อขึ้นไปถึงยอดเขาวงพระจันทร์จะมองเห็นทิวทัศน์ เบื้องล่างได้ไกลสุดสายตา

ในหน้าเทศกาลเดือนสาม ประชาชนโดยเฉพาะชาวไทย เชื้อสายจีนทั้งใกล้และไกลจะหลั่งไหลกันมานมัสการรอยพระพุทธรูป และพระพุทธรูปบนยอดเขาแห่งนี้เนื่องแน่นเป็นประจำทุกปี สิ่งก่อสร้างและรูปแบบของการแสดงความเคารพที่วัดนี้จึงค่อนข้าง จะมีอิทธิพลจีนหรือฝ้ายมหายานอยู่มาก

เขาวงพระจันทร์ได้ชื่อว่าเป็นเขาที่สูงที่สุดของจังหวัดลพบุรี และเป็นภูเขาที่สร้างชื่อเสียงให้ผู้คนรู้จักเมืองลพบุรีมาช้านานแล้ว นอกจากนั้นภูเขานี้ยังเป็นที่มาแห่งตำนานเมืองเรือง ท้าวกกชนาก และเรื่องพระเจ้ากรุงจีน อีกด้วย

บ้านหนองแล้ง (แกะสลักหินทราย) อยู่หมู่ที่ 8 บ้านหนองแล้ง อุดมิมถนนในตัวอำเภอโคกสำโรง มีอาชีพในการ แกะสลักหินทรายเป็นรูปต่างๆเลียนแบบของเก่า เช่น ศิวลึงค์ ธรรมจักรวางหมอบศิลปะทวารวดี เทวรูปสุริยเทพศิลปะทวารวดี พระพุทธรูปศิลปะลพบุรี รูปสัตว์ต่างๆ ฯลฯ มีฝีมือดี มักนำส่ง ร้านขายของเก่าที่กรุงเทพฯ และพระนครศรีอยุธยา ของที่แกะสลัก ล้วนเป็นขนาดใหญ่เท่าของจริง

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอชัยบาดาล

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอโคกสำโรง

เขาวงพระจันทร์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองลพบุรี ไปประมาณ 28 กิโลเมตร ตามเส้นทางถนนพหลโยธิน ตรงหลักกิโลเมตรที่ 178 มีทางแยกเลี้ยวขวาอีก 5 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง

บริเวณเชิงเขาจะเป็นที่ตั้งของวัดเขาวงพระจันทร์ จะมีทางบันไดขึ้นไปสู่ยอดเขาประมาณ 3,890 ขั้น ยอดเขานี้ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 650 เมตร ถ้าวัดจากเชิงเขา ถึงยอดเขาโดยแนวบันไดจะยาว 1,680 เมตร ใช้เวลาเดินทางจาก เชิงเขาถึงยอดเขาประมาณ 2 ชั่วโมง สองข้างทางจะเต็มไปด้วย

วัดเขาสมโภชน์ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอชัยบาดาล ไปตามเส้นทางสายบัวชุม ประมาณ 30 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าไป ประมาณ 8 กิโลเมตรจากถนนใหญ่

เขาสมโภชน์เป็นเทือกเขาขนาดใหญ่ รอบๆบริเวณ ร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ชานาชนิด ที่เชิงเขาเป็นที่ตั้งของวัดสำหรับ ปฏิบัติธรรม ภูเขาแห่งนี้เต็มไปด้วยถ้ำต่างๆ ที่มีความสวยงาม ตามธรรมชาติอยู่เป็นจำนวนมากกว่า 19 ถ้ำ เฉพาะถ้ำที่ปรากฏชื่อ มีดังนี้คือ ถ้ำใหญ่ ถ้ำเจดีย์ ถ้ำเพชร ถ้ำราว ถ้ำสิงโต ถ้ำบ่อทิพย์ ฯลฯ ภายในแต่ละถ้ำจะแลเห็นหินงอกหินย้อยตามหลืบซอกเขาที่สวยงาม

สวนรุกขชาติน้ำตกวังก้านเหลือง ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบล ท่าดินดำ การเดินทางจากตัวเมืองลพบุรีไปน้ำตกวังก้านเหลือง

ใช้เส้นทางลพบุรี-โคกสำโรง (ทางหลวงหมายเลข 1) จากนั้นใช้เส้นทางโคกสำโรง-ชัยบาดาล (ทางหลวงหมายเลข 5) จนถึงทางหลวงหมายเลข 21 เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 21 ประมาณ 21 กิโลเมตร เลี้ยวขวาผ่านสถานีขนส่งสิ่งแยกลำานาธาณร์ และตรงไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร จนถึงสี่แยกท่ามะนาวแล้วเลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 2089 ตรงไปอีกประมาณ 13 กิโลเมตร ก็จะถึงน้ำตกวังก้านเหลืองซึ่งจะอยู่ทางขวามือ

บ้านท่าดินดำ (ทอเสื้อ) อยู่ตำบลท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล ใกล้น้ำตกวังก้านเหลืองประมาณ 3 กิโลเมตร จากถนนใหญ่ เป็นหมู่บ้านพัฒนาแห่งหนึ่งของจังหวัดลพบุรี ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำไร่ข้าวโพด และมีอาชีพรองในการทอเสื้อ ปลูกกระเทียมพันธุ์ดีและเลี้ยงโคนม

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอลำสนธิ

ปราสาทนางผมหอม อยู่ห่างจากตลาดหนองรีประมาณ 2 กิโลเมตร ในเขตบ้านโคกคลี ตำบลหนองรี ลักษณะของปราสาทนางผมหอมนี้ เป็นปราสาทองค์เดียวโดดๆ ก่อด้วยอิฐไม่ถือปูน เช่นเดียวกับเทวสถานปราสาทแขก สภาพปัจจุบันยอดหักลงมาหมดแล้ว มีประตูเข้าภายในปราสาทได้ ภายในปราสาทเป็นห้องโถงกรอบประตูสร้างด้วยแท่งหิน รอบๆปราสาทยังมีหินก้อนใหญ่อยู่เกลื่อนกลาด ห่างจากปราสาทนางผมหอมไม่มากนักเป็นด่านกักสัตว์บ้านโคกคลี เป็นเนินดินมีซากอิฐ เข้าใจว่าเป็นฐานวิหารหรือเจดีย์ ชาวบ้านเรียกโคกคลีน้อย ยังมีเนินกว้างอีกแห่งหนึ่งเรียกโคกคลีใหญ่ ที่ตั้งของปราสาทนางผมหอมมีแม่น้ำมาบรรจบกันสองสาย คือ ลำสนธิกับลำพระยากลาง สันนิษฐานว่าสถานที่แห่งนี้แต่เดิมเป็นเมืองโบราณ

น้ำตกวังแสนดี ตั้งอยู่ใกล้ปราสาทนางผมหอม ตำบลหนองห่างจากที่ว่าการกิ่งอำเภอลำสนธิไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 7 กิโลเมตร น้ำตกแห่งนี้เป็นแก่งหินก้อนน้ำพุกลาง ทำให้เกิดเป็นน้ำตกขนาดเล็กมีต้นไม้ขนาดกลางทั้งที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและปลูกเพิ่มเติมให้ความร่มรื่น

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอท่าม่วง

วัดไผ่ อยู่ริมน้ำบางขาม ในเขตตำบลเขาสมอคอน ไปตามเส้นทางถนนสายลพบุรี-สิงห์บุรี ประมาณกิโลเมตรที่ 18 มรถนนแยกขวาเข้าวัด ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเสด็จมาประทับแรมที่วัดนี้ และทรงกล่าวไว้ในพระนิพนธ์เรื่องเที่ยวตามทางรถไฟไว้ว่า

“วัดไผ่อยู่ริมน้ำบางขาม พันเขาสมอคอนไปทางตะวันตกไม่ห่างนัก เป็นวัดเก่าชั้นแรกตั้งกรุงศรีอยุธยา แล้วปฏิสังขรณ์เมื่อรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ยังมีลายภาพของเก่าปั้นเรื่องทศชาติ และเรื่องปฐมสมณโพธิงามน่าดูนัก ที่วัดไผ่ยังมีรูปพระศรีอาริย์เป็นของสำคัญอีกอย่างหนึ่งซึ่งผู้คนนับถือกันมาแต่โบราณ เมื่อรัชกาลที่ 5 ใ้ไปหาไม่วินหารูปพระศรีอาริย์ชำรุดไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้อัญเชิญลงมาปฏิสังขรณ์ในกรุงเทพฯ แล้วคืนกลับไปประดิษฐานอย่างเดิมถึงเทวสถานราษฎร์รังษีเชิญออกแห่เป็นประเพณีเมืองมาทุกปีมิได้ขาด”

ปัจจุบันทางวัดได้ก่อสร้างวิหารสำหรับประดิษฐานพระศรีอาริย์ขึ้นใหม่ ด้านหน้าเป็นรูปมณฑลจตุรมุขและดูสง่างามมาก นอกจากนี้แล้วยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น พระวิหาร ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมแบบอย่างอยุธยาตอนต้น คือ มีลักษณะเจาะช่องผนังแทนหน้าต่างๆ ภายในมีพระประธานขนาดใหญ่ปางมารวิชัย ลงรักปิดทอง มีซุ้มเรือนแก้วแบบพระพุทธชินราช จังหวัดพิษณุโลก ด้านหน้าและด้านหลังของพระวิหารมีภาพปูนปั้นเรื่องทศชาติ และเรื่องปฐมสมโพธิ ซึ่งนับว่าเป็นภาพประติมากรรมฝาผนังขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญยิ่งขึ้นหนึ่งของชาติ

นอกจากยังมีพระอุโบสถ และวิหารรูปมณฑลพายอดปราสาทอยู่ใกล้ๆ กับพระวิหารและพิพิธภัณฑท์ประจำวัดซึ่งมีของเก่ามากมายให้ชม เช่น พระพุทธรูป เครื่องหมาย เครื่องลายคราม เครื่องมือเครื่องใช้สมัยโบราณ และอื่น ๆ อีกมากมาย

เขาสมอคอน อยู่ในเขตตำบลเขาสมอคอน ไปตามเส้นทางสายลพบุรี-สิงห์บุรี ถึงกิโลเมตรที่ 18 เลี้ยวขวาเข้าไปอีก 12 กิโลเมตร เป็นเทือกเขาที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ มีตำนานเก่าแก่เกี่ยวกับเขาสมอคอนอยู่หลายเรื่องที่น่าสนใจจากหนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวไว้ว่า

“เขาสมอคอนนี้เป็นที่อยู่ของ สุกกทันตฤาษี อาจารย์ของพระเจ้ารามคำแหงมหาราชและ พระยงำเมือง กษัตริย์เมืองพะเยา ซึ่งน่าจะเป็นราชวงศ์หนองแส โยนก เชียงแสน ทั้งสองพระองค์ เพราะเมื่อทรงพระเยาว์ได้เสด็จมาศึกษาศิลปวิทยาที่เขาสมอคอนนี้ ซึ่งสมัยนั้นกษัตริย์เมืองลพบุรีก็เป็นราชวงศ์เดียวกัน”

วัดที่สำคัญบนเทือกเขานี้มี 4 วัดด้วยกัน คือ วัดบันไดสามเสน วัดถ้ำตะโก วัดข้างเผือก และวัดเขาสมอคอน นอกจากนี้ยังมีวัดที่สำคัญบนเทือกเขาแห่งนี้ ได้แก่ **วัดบันไดสามเสน** วัดนี้ตั้งอยู่บนเชิงเขาสมอคอน มีทัศนียภาพที่สวยงามจะมองเห็นพระอุโบสถได้แต่ไกล

และบนยอดเขาจะมีมณฑป ภายใต้มณฑปจะมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่เพื่อให้ผู้ที่แวะมาชมได้นมัสการ นอกจากนี้ยังมีถ้ำอีก 2 แห่ง คือถ้ำ วิหาร และถ้ำแสนสุข

วัดถ้ำตะโก หรือ วัดถ้ำตะโกพุทธโสภา อยู่ถัดจากวัดบันไดสามแสนไปตามเทือกเขาสมอคอนด้านทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเชิงเขา รอบๆ บริเวณวัดมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมไปทั่ว มีความร่มรื่นที่วัดนี้มีถ้ำวิปัสสนา เรียกว่า “ถ้ำตะโก” เนื่องจากมีต้นตะโกอยู่หน้าถ้ำ (ปัจจุบันไม่มีแล้ว) ภายในถ้ำจะมีแท่นที่หลวงพ่อกา พระเกจิอาจารย์อันเป็นที่เคารพนับถือของชาวลพบุรี เคยนั่งวิปัสสนาและมีพระพุทธรูปอีกหลายองค์ นอกจากนี้ก็มีเครื่องปั้นดินเผา เครื่องลายครามต่างๆ เก็บรักษาไว้ และยังมีพระเจดีย์ ซึ่งตั้งอยู่บนเรือสำเภา ซึ่งเรียกว่า “พระเจดีย์ทรงเรือมรรคัสัจจ” อยู่บนยอดเขา คล้ายกับที่วัดเขาวงกตแต่ที่นี้สร้างก่อน

วัดถ้ำช้างเผือก อยู่ห่างจากวัดถ้ำตะโกไปประมาณ 1 กิโลเมตร เมื่อเข้าสู่บริเวณวัดจะแลเห็นรูปช้างเผือกขนาดใหญ่เท่าช้างจริงสีขาวยาวปรากฏเด่นอยู่บนยอดเขา วัดนี้มีพุทธเจดีย์ซึ่งสร้างไว้บนยอดเขาอีกยอดหนึ่ง รอบพุทธเจดีย์มีระเบียงกว้างสามารถเดินชมทิวทัศน์เบื้องล่างได้ ถัดจากพระพุทธเจดีย์ลงมาคือต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่นำมาจากพุทธคยา สำหรับถ้ำที่นำชมของวัดนี้คือ ถ้ำช้างเผือก ซึ่งเชื่อกันว่าวันดีคืนดีจะมีช้างเผือกออกมาจากถ้ำนี้ซึ่งคนมีบุญเท่านั้นจึงจะแลเห็น

วัดเขาสมอคอน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของ เขาสมอคอน ส่วนวัดอื่นๆอีก 3 วัด อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดนี้ วัดเขาสมอคอนถือว่าเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง เพราะจะสังเกตเห็นว่ามีซากกองอิฐเก่าๆ อยู่มากมาย โบราณสถานของวัดนี้ ได้แก่ เจดีย์ทรงลังกาตั้งอยู่บนยอดเขาเหนือถ้ำพระนอนขึ้นไป บริเวณวัดเขาสมอคอนจะมีถ้ำต่างๆอยู่มากมาย เช่น ถ้ำพระนอน เมื่อลงไปในถ้ำแล้วจะเห็นปล่องถ้ำทะลุถึงยอดเขา ภายในถ้ำ มีพระพุทธรูปไสยาสน์องค์หนึ่ง ยาวราว 10 เมตร ก่อด้วยอิฐขนาดใหญ่ เข้าใจว่าสร้างในสมัยอยุธยา นอกจากนี้ก็มีถ้ำพรหมณี ถ้ำชิงช้า ถ้ำน้ำ ถ้ำไฟฉาย ถ้ำไก่แจ้ ฯลฯ

สถานที่ที่น่าสนใจ ในเขตอำเภอพัฒนานิคม

ทุ่งทานตะวัน ตั้งอยู่ที่ตำบลช่องสาริกาใกล้วัดมณีศรีโสภณ ทุ่งทานตะวันแห่งนี้ เป็นทุ่งทานตะวันขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ ดอกทานตะวันจะบานสะพรั่งในช่วงประมาณเดือนตุลาคม - มกราคม จนกลายเป็นทุ่งทานตะวันที่มีความงดงามตามธรรมชาติ

การเดินทางไปชมทุ่งทานตะวันสามรถใช้เส้นทาง ได้ 2 เส้นทาง ได้แก่

เส้นทางแรก สามารถเดินทางจากจังหวัดลพบุรี โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ไปประมาณ 15 กิโลเมตร

จนถึงสามแยกพุแคแล้วเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 21 ไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตร ก็จะถึงทางเข้าวัดมณีศรีโสภณ และให้เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ 2-5 กิโลเมตร ก็จะพบทุ่งทานตะวัน

เส้นทางที่สอง สามารถเดินทางจากจังหวัดสระบุรี โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ไปประมาณ 15 กิโลเมตร จนถึงสามแยกพุแคแล้วเลี้ยวขวาไปตามทางหลวงหมายเลข 21 ไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตร ก็จะถึงทางเข้าวัดมณีศรีโสภณ และให้เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ 2 - 5 กิโลเมตร ก็จะพบทุ่งทานตะวัน

วัดพรหมรังษี อยู่บริเวณสี่แยกเดินทางจากจังหวัดลพบุรี 12 ริมทางหลวงหมายเลข 21 ตำบลดีดิ่ง ห่างจากตัวอำเภอพัฒนานิคมประมาณ 9 กิโลเมตร

เหตุที่วัดนี้มีชื่อว่าวัดพรหมรังษี สืบเนื่องมาจากในสมัยหนึ่งสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังษี) ได้เดินธุดงค์และได้หยุดพักปักกลดที่แห่งนี้ ต่อมาผู้ที่มีศรัทธาในพุทธศาสนาจึงได้ร่วมใจกันสร้างวัดและถวายนามนี้เป็นอนุสรณ์

วัดนี้มีพระอุโบสถทรงจตุรมุข พระเจดีย์ทรงระฆังคล้ายพระบรมธาตุนครศรีธรรมราชและสิ่งก่อสร้างอื่นที่มีความสวยงามรอบๆ บริเวณมีความร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่น้อยและสะอาด ผู้ที่ผ่านไปมามักแวะชมวัดนี้เสมอ

งานเทศกาลและงานประเพณี

งานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จัดขึ้นในช่วงประมาณวันที่ 16-21 กุมภาพันธ์ ทุกปี เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่มีต่อลพบุรีและประเทศไทย เนื่องจากเมืองลพบุรีเป็นราชธานีแห่งที่สองในสมัยนั้นที่พระองค์ทรงโปรดปรานประทับอยู่ที่นี่นานกว่าที่กรุงศรีอยุธยา

บริเวณงานส่วนใหญ่อยู่ที่บริเวณพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ เริ่มด้วยพิธีบวงสรวงดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนารายณ์ ขบวนแห่ต่างๆ เช่น ขบวนแห่พระราชสาสน์ ขบวนเจ้านายชั้นสูงฝ่ายใน ขบวนทหาร ฯลฯ การแต่งกายสมัย

พระนารายณ์ฯ การแสดงการละเล่น การประดับประดาโคมไฟ ในพระราชวังเพื่อทำให้บรรยากาศให้กลับคืนสู่อดีตเมื่อ 300 ปีที่ผ่านมา รวมทั้งมีนิทรรศการพิเศษเกี่ยวกับเหตุการณ์ ในประวัติศาสตร์สมัยนั้น ตลอดจนการออกร้านขายสินค้าพื้นเมือง

ประเพณีกำฟ้า เป็นงานบุญพื้นบ้านอย่างหนึ่งของชาวไทยพวน ซึ่งมีอยู่หลายหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองลพบุรี และอำเภอบ้านหมี่ จัดขึ้นเพื่อขอพรจากเทพดาผู้รักษาฟ้า และบันดาลให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล มักจะถือเอาวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันสุกดิบ และรุ่งขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 จะเป็นวัดกำฟ้า โดยชาวบ้านจะร่วมกันใส่บาตรด้วยข้าวหลามและข้าวจี และจะหยุดงานหนึ่งวัน ตกบ่ายมีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า ช่วงชัย เป็นต้น

ประเพณีใส่กระจาด หรือประเพณีใส่กระจาด ตามภาษาพวน เรียกว่า “ใส่กระจาด” เป็นประเพณีของชาวไทยพวน ซึ่งถือปฏิบัติกันในเขตอำเภอบ้านหมี่ จัดให้มีขึ้นในงานเทศกาล เทศมหาชาติ ส่วนมากจะกำหนดในฤดูกาลออกพรรษา คือระยะเวลา เดือน 11 ข้างแรม ก่อนถึงวันใส่กระจาดหนึ่งวัน ชาวบ้านจะช่วยกัน ทำขนมห่อข้าวต้ม ตำข้าวปุ้น รุ่งขึ้นจะเป็นวันใส่กระจาด ชาวบ้านจะนำของ เช่น ก้อย อ้อย ส้ม กล้วย หรือสินค้าอื่นๆ มาใส่กระจาดตามบ้านของคนที่ยกแจ็ก เจ้าของบ้านก็จะนำอาหาร ที่เตรียมไว้มาเลี้ยงรับรองแขก เมื่อแขกจะกลับเจ้าของบ้าน จะนำข้าวต้มมัดฝากไปให้ เรียกว่า “คืนกระจาด” ในวันรุ่งขึ้น เป็นวันเทศน์ มหาชาติจะนำของที่แขกมาใส่กระจาดทำเป็นกันดั้ ไปถวายพระที่วัด โดยถือว่าการทำบุญมหาชาตินี้เป็นการทำบุญ ครั้งยิ่งใหญ่ประจำปี

ประเพณีชักพระศรีอารีย์ วัดไผ่ ประเพณีชักพระศรีอารีย์ หรือแห่พระศรีอารีย์ถือปฏิบัติกันมาช้านาน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 (ประมาณเดือนพฤษภาคมซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชา) ของทุกปี ทางวัดจะจัดให้มีการอัญเชิญพระศรีอารีย์มาประดิษฐาน บนแท่นตะเฒ่า แล้วให้ประชาชนร่วมกันชักพระไปทางทิศเหนือ เริ่มจากวัดไผ่ไปสุดทางที่วัดท้องคุ้ง แล้วชักกลับมายังวัดไผ่ ระหว่างทางจะมีผู้เข้าร่วมขบวนเป็นจำนวนมาก จะหยุดขบวน ในแต่ละจุดเพื่อให้ผู้ที่ศรัทธาได้สรงน้ำและนมัสการ นอกจากนั้น ตลอดระยะทางที่แห่พระศรีอารีย์ไปนั้นจะมีผู้ตั้ง โรงทานสำหรับ

ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีที่สืบเนื่อง มาแต่พุทธกาล ในจังหวัดลพบุรีได้มีประเพณีกวนข้าวทิพย์หลายแห่ง โดยเฉพาะที่วัดนิคมสมาธิคิซัย ตำบลนิคม อำเภอเมือง ลพบุรี ได้ทำพิธีกวนข้าวทิพย์มานานกว่า 20 ปีแล้ว โดยจะกระทำในวัน ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 และจะนำไปถวายในวันพระขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ส่วนที่เหลือก็จะแจกจ่ายให้แก่ประชาชนที่ไปร่วมทำบุญในวันนั้น ถือเป็นการให้ทาน

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

ดินสอพอง ดินสอพองของลพบุรีได้ชื่อว่าเป็นดินสอพอง ที่ดีที่สุดในเมืองไทย เพราะฉะนั้นเนื้อละเอียดเป็นผงสะอาด นับเป็น ของฝากที่มีชื่อเสียงเก่าแก่ในอดีต ส่วนใหญ่จะนำไปใช้ในการอุดไม้ สำหรับขัด ในการทำเครื่องใช้สอยต่าง ๆ และใช้เป็นส่วนผสม ของสีทาบ้าน และยาสีฟันอีกด้วย ปัจจุบันทำกันมากที่หมู่บ้าน หินสองก้อน สะพานอิฐ ตำบลทะเลชุบศร

ไข่เค็มดินสอพอง เป็นของฝากที่มีชื่อเสียงของลพบุรี โดยใช้ดินสอพองนำมาผสมกับเกลือและน้ำตาลตามสัดส่วน ใช้พอกไข่แล้วคลุกเคล้าลงในไข่เค็มแล้วเก็บไว้ตามกำหนด แล้วนำมาบรรจุกล่องจำหน่าย ไข่เค็มดินสอพองได้รับความนิยมมาก และมีการพัฒนาจนสามารถนำไปทำ ไข่หวาน ไข่เค็มดาว ไข่เค็มต้ม มีจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไป

เห็ดวุ้นน้ำมะพร้าว ได้รับความนิยมนิยมอย่างแพร่หลาย และมีการผลิตเป็นการค้าอย่างจริงจังที่ลพบุรี โดยผลิตออกมา ในรูปของอาหาร (ของหวาน) ใ้รับประทานกับน้ำแข็ง ตัววุ้นนั้น เป็นที่เกิดขึ้นในกระบวนการหมักน้ำส้มสายชูด้วยน้ำมะพร้าวกับ จุลินทรีย์ที่ผลิตกรดน้ำส้ม แผ่นวุ้นที่เกิดลอยบนผิวหน้าของ น้ำส้มสายชูหมักจะมีสีขาว คล้ายดอกเห็ดขยายตัวหนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามระยะเวลาของการหมัก จึงเรียกกันว่า “เห็ดวุ้นน้ำมะพร้าว” มีจำหน่ายตามท้องตลาดทั่วไป

น้อยหน่า เป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลพบุรี มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ “น้อยหน่าพระที่นั่ง” ปลุกกันมาที่บริเวณพระที่นั่งเย็น ตำบลทะเลชุบศร น้อยหน่าเมือง ลพบุรีถือกันว่ามีรสชาติดีและผลโต ปัจจุบันปลุกกันมากแถว หมู่บ้านน้ำจั้น เขาสามยอดในเขตนิคมสร้างตนเองและบางท้องที่ ในเขตอำเภอพัฒนานิคม

ส้มผัก เป็นอาหารที่ทำจากกรรมหมักเนื้อปลาด้วยเกลือ ข้าวสุกบด และกระเทียมดอง นวดจนเนื้อแน่น หมักเช่นเดียวกับหมักแหนม (เนื้อปลาที่ใช้ต้องเป็นปลาที่มีสีขาว ละเอียด เช่นปลากลาย ปลาสลิด และปลาเยือก) ใช้เวลาหมัก ประมาณ 3 วัน จะเปรี้ยวได้ก็ รับประทานเป็นกับแกล้มเช่นเดียวกับ แหนม แต่รสชาติคมกว่า เป็นของฝากที่มีชื่อเสียงจำหน่ายกันมาก แถวตลาดบนเมือง

หน่อไม้ หน่อไม้ลพบุรีราคาถูกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ช่วงฤดูฝน เช่น หน่อไม้สด หน่อไม้ต้ม และหน่อไม้ดอง มีขายทั่วไป ตามท้องตลาด

น้ำผึ้งพัฒนานิคม ที่อำเภอพัฒนานิคมมีฟาร์มเลี้ยงผึ้ง จากไม้ดอกนานาพันธุ์ รสหอมหวานและในช่วงฤดูดอกทานตะวัน บานจะมีน้ำผึ้งจากดอกทานตะวันอีกด้วย

ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้าลายไส้ปลาไหล แหล่งทอผ้า พื้นเมืองนี้ส่วนใหญ่อยู่ที่บ้านกล้วย บ้านทราย และบ้านหินปัก อำเภอบ้านหมี่ ผ้ามัดหมี่ลพบุรีได้ชื่อว่า มีคุณภาพดี ราคาถูก ซักรีดง่าย ส่วนผ้าขาวม้าลายไส้ปลาไหล ได้ชื่อว่ามีคุณภาพ ชั้นยอดของเมืองไทย

เสื่อกก ทำกันมากที่บ้านท่าดินดำ อำเภอชัยบาดาล ไกลน้ำตกรังกันเหลืองประมาณ 3 กิโลเมตร จากถนนใหญ่ ซึ่งเป็น หมู่บ้านพัฒนาตัวอย่างของ

การแกะสลักหินทรายเป็นรูปต่าง ๆ เลียนแบบของเก่า ที่หมู่ที่ 8 บ้านหนองแฉัง ริมถนนในตัวอำเภอสำโรง ชาวบ้านมีอาชีพ แกะสลักหินทรายเป็นรูปต่าง ๆ เลียนแบบของเก่า เช่น ศิวลึงค์ ธรรมจักรวงกลมอบ ศิลปะทวารวดี เทวรูปสุริยเทพ ศิลปะทวารวดี พระพุทธรูปศิลปะลพบุรี รูปสัตว์ต่างๆ ฯลฯ นำส่งร้านขายของเก่า ที่กรุงเทพฯ และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การหล่อรูปโลหะ (ทองเหลือง) ที่บ้านท่ากระยาง เขตอำเภอเมืองลพบุรี หลังวัดตองปุ เดิมเป็นหมู่บ้านช่างทองหล่อ มีอาชีพหล่อพระพุทธรูปด้วยโลหะ ต่อมาเริ่มหล่อรูปโลหะอื่น ๆ เป็นของที่ระลึก และเลียนแบบของเก่าด้วย เช่น รูปสัตว์ประจำปี นักษัตริย์ รูปหนุมาน เทวรูปพระกาฬ

หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ (รหัสทางไกล 036)

สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองลพบุรี ถนนนารายณ์มหาราช โทร.411031,421188,191

โรงพยาบาล ถนนพหลโยธิน โทร.411250,411267

โรงพยาบาลอานันทมหิดล ถนนลพบุรี-บ้านแพรก โทร.486011-5

โรงพยาบาลเบญจรมย์ ถนนลพบุรี - บ้านแพรก โทร.412160

สถานีรถไฟ ตำบลทะเลชุบศร โทร.411022

สำนักงานจังหวัดลพบุรี โทร. (036) 411500

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลาง เขต 7

ถนนรอบวัดพระธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000

โทร. (036) 422768-9 โทรสาร 422769

พื้นที่ความรับผิดชอบ : ลพบุรี นครสวรรค์ อุทัยธานี ชัยนาท สิงห์บุรี

4 ถนนราชดำเนินนอก เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ 10100

โทร. 282-9773-6 โทรสาร 282-9775

เปิดบริการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวทุกวัน ไม่เว้นวันหยุดราชการ

ตั้งแต่เวลา 08.30-16.30 น.